

המערב החדש

מאת י. כהן

האחרונות לשלטון הצרפתי הגיע מספרם למיליון (אף שהיה בהם גם יסוד ספרדי ואיטלקי ניכר).

מאבק מדינות המערב לעצמאות אלג'יריה

בעשרות השנים הראשונות, לאחר הכיבוש נאלצו הצרפתים לדכא תנועות התמרדות חזקות, בארצות אלו, ביחוד באזורי ההרים שבאלג'יריה. ברם, אחר-כך באו כ-100 שנים של שקט יחסי; במאבק לעצמאותם החלו מוסלמי אלג'יריה מאוחר יותר מאשר שכניהם בשתי ארצות המערב האחרות. בין הסיבות לכך אפשר לציין את התקופה הארוכה של משטר כיבוש חמור למדי, ששרר באלג'יריה ובמרוצתה למדו מוסלמי אלג'יריה להיכנע ולהבליג, וכן את מספרם הרבי-יחסי של האירופים, ופיגורם הפוליטי והתרבותי של האלג'יריים בהשוואה לשכבות מסוימות בארצות המערב האחרות. כן השפיעו ודאי שתי עובדות נוספות: הן במרוקו והן בתוניסיה נשתמר יותר המעמד האדמיניסטרטיבי בחברה המוסלמית המקומית; בחלקים ניכרים של מרוקו שמרו השבטים ההרריים של הברברים יותר על משטרם השבטי-הלוחם. בשנות השלושים של מאה זו הוקמו באלג'יריה שני ארגונים פוליטיים של המוסלמים. האחד היה דתי-פוליטי וקרא לשיבה אל האיסלאם במדינה אלג'ירית-מוסלמית עצמאית. השני דגל בהשתלבות שלמה בצרפת. בראשו של ארגון זה עמד פרחאט עבאס.

לאחר מלחמת-העולם השנייה הגבירו הלאומנים האלג'יריים את הפעילות נגד השלטונות הצרפתיים; הם נוכחו, לפי "הגשמתן" של כמה הצעות והחלטות חסדות, כי במציאות אין הצרפתים מוכנים לספק אף את תביעותיהם המינימליות לשוויון זכויות. עמדתה של ממשלת צרפת נבעה בעיקרה מלחץ המתישבים הצרפתיים שבאלג'יריה.

על אף הנסיונות ללכד את גורמיה השונים היתה התנועה הלאומית האלג'ירית מפולגת. מצד אחד ניצבו המתונים, שתמכו בפעולה אטית ובהשגת הישגים באמצעות בחירות מקומיות; לעומתם דגל זרם אחר בהקמת רפובליקה אלג'ירית

"מערב" — (מערב בערבית), הוא שמן הכולל של שלוש ארצות צפון-מערב אפריקה — מרוקו, אלג'יריה ותוניסיה. מאז ימיהם היו תושביהן של ארצות אלו הברברים, אשר לפחות מן האלף השני לפסה"נ היוו את עיקר האוכלוסיה. אולם כובשים זרים ורבים עברו באיזור זה, ובחלקם אף ישבו בו תקופות ארוכות ואלה הטביעו את חותמם על הרכב האוכלוסיה. השלטון לו נודעה השפעה ניכרת על התושבים בארצות אלו היה זה של הכיבוש הערבי (החל מהמאה ה-7 לספה"נ) אשר החדיר את סגנון-החיים הערבי ואת דת האיסלאם לארצות צפון-אפריקה. מאז — לבשו פני החברה בשלוש הארצות צביון ערבי-מוסלמי בעיקרם; ואמנם, תושבים אלה מהווים כיום את רובה המכריע של אוכלוסית המערב, המונה 28 מיליון תושבים — בעוד שהברברים מהווים מיעוט, היושב בעיקר בהרים.

ההיסטוריה החדשה של המערב מתחילה עם הכיבוש הצרפתי באלג'יריה ותוניסיה. כיבוש זה סילק את השליטה העות'ומאנית (שנמשכה מאז המאה ה-16), ושלפני סיומה נתקיימה כמעט להלכה בלבד; ואילו במרוקו באה השתלטותה של צרפת לאחר הסכם עם הסולטאן המרוקאי העצמאי — וכן עם ספרד, שקיבלה אזורי השפעה ושליטה בצפון מרוקו. ראשונה נכבשה עלידי הצרפתים אלג'יריה (בשנת 1830), ובמרוצת הזמן אף הפכה — מבחינה מנהלית ומדינית-עקרונית — לחלק אינטגרלי של צרפת. תוניסיה, שנכבשה ב-1881 ומרוקו ששליטתה של צרפת הוטלה עליה ב-1912 — קיבלו מעמד של מדינות-חסות צרפתיות, כשה"ביי" מולך באחת והסולטאן-החליף בשניה.

בבואם, מצאו הצרפתים שלוש ארצות המפגרות מאוד מבחינה כלכלית, מנהלית וטכנולוגית; והם החלו לפעול נמרצות — ובמגמות שהשתנו מדי-פעם — למודרניזציה בתחומים אלה. תרומה נכבדה תרמו לכך המתישבים הצרפתיים במערב, אשר השפיעו הרבה על כלכלת ארצות אלה ועל החדרת שפת צרפת ותרבותה אליהן. מספרם של המתישבים הצרפתיים היה רב, בעיקר באלג'יריה אליה החלו להגיע לאחר מלחמת צרפת-פרוסיה (1870—1871) אזרחים צרפתיים רבים. בשנים

מרוקו

לפרסום רב זכתה בשעתה מרידתו הממושכת של עבד אל-כרים באיזור הריה-ריף שבצפון, בשנים 1921–26; על אף הצלחותיה הראשונות נגד הצרפתים, וביחוד נגד הספרדים, נשארה מרידה זו בסופו של דבר חסרת-תוצאות. תנועה לאומית במסגרת ציבורית-חדשה נולדה במרוקו קרוב לשנת 1930; היא ראתה בסולטאן מוחמד ה-V, משושלת השריפים ששלטה במרוקו מאז המאה ה-19, את הסמל לעצמאות לאומית. תופעת הפיצול לא פסחה גם עליה — וב-1937 כבר היו בקרבה ארבע קבוצות מתחרות. ב-1944, לנוכח התמוררות הפוליטיות הגדולות (כולל התערערות מעמדה של צרפת) שהביאה מלחמת-העולם השנייה, נוסדה מפלגת ה"אס-תקלאא" (עצמאות), שהיתה בעלת תביעות לאומיות תקיפות; וב-1951 הוקמה "חזית לאומית", שאיחדה את הקבוצות; ראשיה נמנו עם אותו הגרעין אשר ייסד בשעתו את התנועה הלאומית ב-1930.

בקוותם לשבור את התנועה הלאומית, הגלו הצרפתים בשנת 1953 את הסולטאן מוחמד ה-V. תגובת התנועה הלאומית התבטאה בפעולות טרור בקנה-מידה נרחב, שבעיקרם בוצעו על-ידי "צבא השחרור המרוקאי" והגיעו לשיא בשנת 1955. הצרפתים נאלצו להחזיר את מוחמד ה-V למרוקו ולהכריז על כונתם לסיים את משטר-החסות.

ב-2 במרס 1956 נחתם ההסכם עם הצרפתים ומרוקו זכתה בריבונות מלאה — בשטחי פנים, חוץ ובטחון כאחד. ב-7 באפריל 1956 נחתם הסכם גם בין מרוקו וספרד — ונפתח לפתח לשילובה-מחדש של צפון-מרוקו במדינה העצמאית.

תוניסיה

בשנת 1907 החלה בתוניסיה פעילות לאומית, עם היוסדה של מפלגת "התוניסאי הצעיר" שהתנגדה לריבונות צרפתית על תוניסיה. ב-1920 הוחלפה מפלגה זו במפלגת "הדסתור" ("חוקה"), אשר חלק מחבריה הצעירים פרש ממנה ב-1934 והקים את מפלגת ה"ניאודסתור" — ובחר בחביב בורגיבה לתפקיד המזכיר-הכללי. תנועה זו הפכה להיות נושאת דגל הלאומיות התוניסאית; ולאחר מאבקים מדיניים ופעולות טרור השיגה תוניסיה את עצמאותה ב-20 במרס 1956, מיד לאחר שקיבלה מרוקו את עצמאותה.

מדינות המגרב לאחר קבלת עצמאות

אלג'יריה

המשטר, מיד לאחר קבלת העצמאות נמצאה מנהיגות הפ.ל.ג. מפוצלת ומפולגת, הן בשל שוני בהשקפות באשר למשטר הרצוי לאלג'יריה והן על רקע תחרות אישית. הקרע בהנהגה בא לביטוי גלוי כבר במאי 1962, בטרופולי, בהתכנס שם "המועצה הלאומית של המהפכה האלג'ירית" אשר שימשה כמעין "בית-נבחרים" ל"משלחת-הזמנית של הרפובליקה האלג'ירית" בתקופת המאבק.

מצד אחד ניצבו חברי הממשלה-הזמנית, ובראשם בליקאסם כרים ובן-חדה — ולעומתם בן-בלה ותומכיו, ששחררו ממאסרם בצרפת לאחר חתימת הסכמי אויאן. הועדה בחרה במשרד מדיני בן 7 חברים, אולם מבין חברי הממשלה-הזמנית לא הוכנס אליו איש. כן-נקבעו "מטרות המהפכה האלג'ירית" והוחלט על תכנית-פעולה לעתיד. בספטמבר 1962 נבחר

בית-נבחרים בן 196 חברים, אשר רוב חבריו היו מנאמני בן-בלה ומנאמני בומדיאן, שהיה מפקד "צבא השחרור הלאומי". בן-בלה קיבל את תפקיד ראש הממשלה; ותומכיו — תפקידי שרים (מתנגדיו של בן-בלה טענו כי הבחירות לא היו טהורות).

מצעה של קבוצת בן-בלה היה "סוציאליזם בעל אופי אלג'ירי", שיתבסס על מעמד האיכרים ועל רפורמה אגררית. זו היתה למעשה, תערובת של ערכיות, ניטרליזם, סוציאליזם ואנטי-קולוניאליזם. התנגדו לכך בליקאסם כרים, אשר תמך בדמוקרטיה ובייצוג אמתי של העם במוסדות השלטון; פרחאת עבאס, אשר ייצג את אנשי המעמד הבינוני; איט אחמד ובן-חדה, אשר הסכימו לרבים מרעיונותיו של בן-בלה, אולם התנגדו לשלטונו הבלעדי.

חלק מחבריו הותיקים של בן-בלה התאכזבו במריצת שנת 1963 משיטות שלטונו ועזבו את תפקידיהם. את מקומם תפסו נאמני בן-בלה. בספטמבר 1963 פורסמה חוקת אלג'יריה, ובן-בלה נבחר לנשיא המדינה.

למנגנון השלטון יש כיום שליטה מלאה על החיים הפוליטיים, על העתונות, הרדיו ועל כל הארגונים הקיימים, שכולם ערוכים ומופעלים על-ידי בן-בלה. לאחר שהצליח לסלק את רוב אויביו הפוליטיים ולהקיף עצמו באנשים נאמנים, הנו הדמות החולשת במשטר.

מפלגת הפ.ל.ג. במשטר העצמאי, המשטר המהפכני האלג'ירי הועיד תפקיד חשוב. למפלגת המהפכה שתהא היחידה במדינה, והיא שתחנך את ההמונים ותכין קאדרים בשביל השלטון. אי-לכך צריך היה להפוך את תנועת הפ.ל.ג. מתנועת-שחרור לאומית-מחתרתית, תכופות חסרת אחריות ובעלת ארגון רופף, למפלגה פוליטית מהפכנית.

דמותה של מפלגת הפ.ל.ג. נקבעה בוועידתה הראשונה, שהתקיימה באפריל 1964. בוועידה הוחלט כי המפלגה תהיה מפלגת לגת, "אונגרד", שתגייס ותכשיר קאדרים לתפקידים ממלכתיים ותפקח על מוסדות השלטון והצבא. נבחרו "ועד מרכזי" של 80 חברים ומשרד מדיני של 17 חברים — שבראשו עומד בן-בלה, אשר נבחר גם למוזכיר המפלגה.

בוועידת הפ.ל.ג. זו הוכיח בן-בלה פעם נוספת כי הוא שולט במדינה ללא יריבים רציניים בהווה — שכן כל הצעותיו נתקבלו על-ידי הוועידה, ובמוסדות המפלגה יש רוב לנאמניו.

יחידת "צבא השחרור" האלג'ירי



אין זה מקרה שהאופוזיציה תקעה לה יתד באיזור קביליה ההררי שבצפון אלג'יריה. הקבילים, שהנם ברברים, ולהם מסורת ארוכה של אוטונומיה, תוך קיום מוסדות דמוקרטיים מקומיים-פנימיים, נודע שמם כלוחמים אמיצים. מבנהו ההררי של האיזור מכביד על השפעות וחדירות מן החוץ ומתאים למלחמת גרילה; ואילו הניגוד הגזעי בין הברברים לאנשי השלטון הערביים מקל על הבא לקומם את תושבי האיזור נגד השלטון. בתקופת מלחמת-השחרור האלג'ירית לקחו הקבילים חלק חשוב במאבק; וכפריהם ניווקו קשות. לאחר העצמאות לא שוקמו הריסות כפרי הקבילים; העוני והמחסור שוררים בהם, ולאוכלוסייתה המונה מיליון נפש אין די אדמות לעיבוד.

כל אלה גורמים להתמרמרות ומשמשים בסיס נוח לאופוזיציה; אם כי כוחה אינו רב (וביחוד לאחר פרישת מוהנד ולד-אל-חאג' ואנשיו, בסוף 1963) מהווה היא מטרד לשלטון — ועלולה אף להפוך, תוך ניצול צירופי מקרים מתאימים, לכוח רציני. צירוף מקרים כזה יכול להיווצר עם התערורות פעילה של גורמים שונים באלג'יריה המהווים כיום סכנה בכוח לשלטון.

עילה כזו הוא מצבה הכלכלי של אלג'יריה. מצד אחד, מצויים בה מיליון מובטלים רעבים — המהווים כ-20% מן האוכלוסיה; מצד שני, קיימת שכבה של בעלי-עסק ממורמרים שעסקיהם הולאמו, והרוצים במשטר של „כלכלה חפשית“. הללו עלולים לצאת נגד השלטון ולהצטרף לתנועה אופוזיציונית מווינת — אם תקום. את המהומות שארעו באוראן בינואר השנה קושרים באבטלה, במחסור במזון וגם בהליאמות. השלטון הצליח אמנם להשתלט על מחוללי המהומות, אך אין כל ערובה שלא יפרצו שוב. גורם אחר הם אנשי הדת, המתקפים קשות את הסוציאליזם של המשטר שפוגע בדת האיסלאם ובעקרונותיה. לאחרונה הותקף השלטון בצורה חריפה על-ידי אנשי-דת עקב תביעתו לא לטבוח כבשים בחג הקרבן מחמת מחסור חמור בבשר, ושכך ראו הם פגיעה בפולחן הדתי.

גורם אחר הוא חוגים שונים בקרב אנשי-השלטון החלוקים בדיעותיהם עם בן-בלה והמסוגלים לנצל הזדמנות נוחה לתפירת השלטון (מן הראוי לזכור שעם קבלת העצמאות על-ידי אלג'יריה, ב-1962, עזר בומדיאן לבן-בלה — בתמיכת יחידות „הצבא הסדירות“ שבפיקודו — לתפוס את השלטון). בועידת מפלגת הפ.ל.ג. היו חילוקי-דעות בין שר-ההגנה בומדיאן לבן-בלה בדבר פיקוח המפלגה על הצבא; וידוע כי שרים אחדים תמכו בדרישת בומדיאן להוציא את הצבא מפיקוח המפלגה.

הצבא, בו נודעת לבומדיאן השפעה, יכול להיות מכשיר מתאים לחילופי שלטון.

בתחילת יולי השנה, לאחר נסיון המרידה של קולונל שעבאני, חיוק בן-בלה את שליטתו במפלגה ובמדינה על-ידי סילוק חמישה מראשי מנהיגי הפ.ל.ג. לשעבר משורות המפלגה. נראה כי בעזרת בומדיאן מצליח בן-בלה לקיים את שליטתו בצבא על אף התסיסות המתגלות בו. ובסלקו את חבריו לשעבר להנהגה מגביר הוא את טוטאליטריות השלטון. בעיות כלכלה ואוכלוסיה, אחת הבעיות בהן מתלבטת אלג'יריה מאז עצמאותה היא כלכלתה.



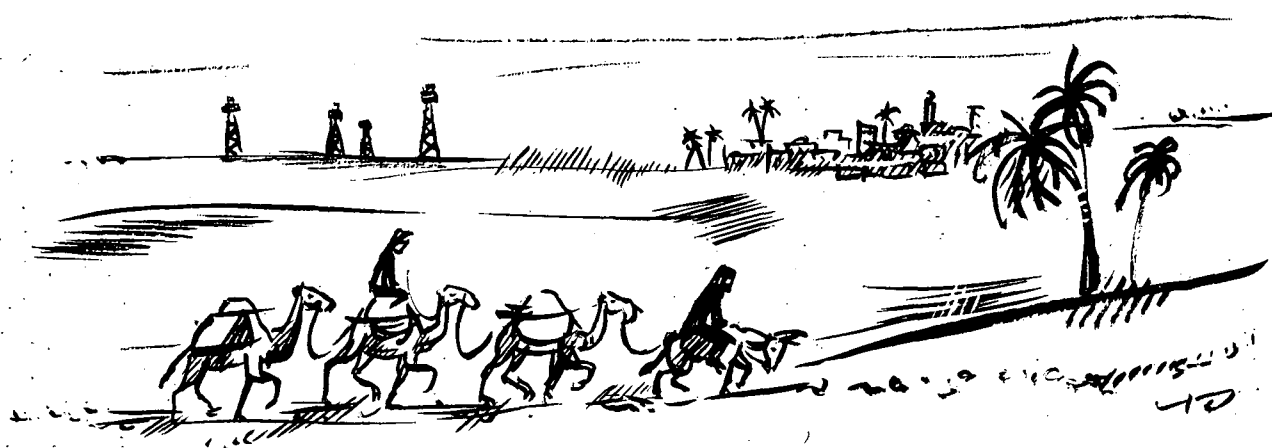
בן-בלה
ושר-ההגנה
בומדיאן

ועידה זו, שהפכה את אלג'יריה למדינת-מפלגה מהפכנית, מהווה צעד נוסף בדרכו של המשטר האלג'ירי, שהגדיר עצמו כסוציאליסטי.

מפלגת הפ.ל.ג. שלטת על האיגוד המקצועי היחיד במדינה, שנוסד על-ידיה עוד בתקופת המאבק. למפלגה גם ארגוני נוער, ארגוני-נשים, ארגוני סוחרים וארגוני סטודנטים וכן עתונים משלה.

האופוזיציה לשלטון, באלג'יריה אסור קיומן של מפלגות מלבד מפלגת הפ.ל.ג.; ואלו הקיימות-במציאות הן בלתי-חוקיות, ופועלות במחתרת. קיומה של המפלגה הקומוניסטית האלג'ירית נאסר מיד לאחר קבלת העצמאות. המפלגה הסוציאליסטית המהפכנית של מוחמד בודיאף, אחד מנהיגי הפ.ל.ג. לשעבר וממתנגדי בן-בלה בהווה, נאסרה ביולי 1963 ומנהיגיה נעצרו.

המפלגה האופוזיציונית היחידה — הקיימת ופועלת במחתרת היא „חזית הכוחות הסוציאליסטיים“ של איט אחמד, אשר מרכזה בהרי קביליה. איט אחמד היה אחד ממסדי הפ.ל.ג. וחברו של בן-בלה למאסר, עד הסכמי אויאן. מיד לאחר העצמאות פרש לגלות-מרצון בשביצירה; ולאחר הבחירות הראשונות, בספטמבר 1962, חזר לאלג'יריה ועמד בראש האופוזיציה הפרלמנטרית. משנוכח כי במסגרת השלטון הקיים לא יוכל להשיג אורח-שליטה דמוקרטי ומשטר כלכלי ליברלי, בהם תמך, יסד את מפלגתו וירד למחתרת. הוא החל מארגן כוחות צבאיים בהרי קביליה ולצורך זה התקשר עם מפקד האיזור, הקולונל מוהנד ולד-אל-חאג', שהיה ממפקדי „צבא השחרור הלאומי“ בתקופת המאבק. בסוף ספטמבר 1963 החלה בקביליה המרידה, כשבראשה עומד איט אחמד ומוהנד ולד-אל-חאג' — ומאחוריהם עומדים הקבילים הברברים, ואנשיו של אל-חאג'. לאחר ימים אחדים של קרבות הפסיקו המורדים זמנית את מרידתם עקב הסכסוך המזוין שפרץ אז בין אלג'יריה למרוקו; אולם בראשית 1964 הודיע איט אחמד כי בדעתו להמשיך במאבק — ולסוף מאי שוב החלו התנגשויות בין מורדי קביליה לבין אנשי הצבא האלג'ירי שבאיזור.



קאדרים מתאימים לנהל מפעלים אלה. יש צורך דחוף במומחים זרים בכל התחומים, וביחוד נחוצים מורים שיכשירו דור חדש של משכילים ובעלי-מקצוע. 9 אחוז בלבד מכלל האוכלוסיה הם יודעי קרוא וכתוב; ועוד 9 אחוז לומדים — וזאת מתוך אוכלוסיה שמחציתה ילידים ונוער.

את בעיות כוח-האדם המקצועי פותרת, באופן חלקי, צרפת. השולחת לאלג'יריה על-פי הסכמי אֵוֵיאָן — מומחים ומורים. כ-20.000 אנשי-מקצוע צרפתיים נמצאים כיום באלג'יריה, מתוכם 13.000 מורים. אולם אלה אינם פותרים כלל את הבחינה החשובה האחרת שבבעיתה החינוכית של אלג'יריה: הרצון להביא לערביוציה בחינוך ובתרבות, ולחזק על-ידי כך את הקשר עם העולם הערבי והמוסלמי. את ה"שערוב" בחיי נוער מנסה אלג'יריה להגשים בעזרת מורים מארצות-ערב — בראש-וראשונה ממצרים, אך גם מעיראק, ומניחים כי מספרם יגיע כבר בשנה הקרובה לאלפים.

הנפט האלג'ירי. עתידה הכלכלי של אלג'יריה תלוי במידה רבה בניצול אוצרות הנפט והגאז המצויים בסהרה, ובפיתוח תעשייה פטרו-כימית.

תוך מלחמת-העולם השניה החלו הצרפתים בחיפושים שקדו ניים אחר נפט בסהרה, אשר נשאו פרי ב-1956 עם גילוי שדות-הנפט של אג'לה, טוגואנטורין, אל-אדב ולאראש. בדרום-מזרח של הסהרה ליד גבול לוב, ושדה ח'אסי-מסעוד, במזרח הסהרה, לא רחוק מגבול תוניסיה. ב-1958 נתגלה שדה זרזתין ליד גבול לוב, שחשיבותו טמונה במשאבי-הנפט הגדול לים שבו. שדה הגאז החשוב שבסהרה הוא ח'אסי רמל, בצפון-מזרח, אשר מצויות בו שכבות הגאז הגדולות ביותר שבעולם. הפקת הנפט החלה ב-1958 ותפוקתו עלתה משנה לשנה. ב-1963 הגיעה תפוקת הנפט של הסהרה ל-23.700 מיליון טון, שהיא הגדולה ביותר באפריקה, ורק לוב עשויה להדביקה בשנים הקרובות. שני צינורות-נפט מקשרים כיום את שדות הנפט לנמלי-יצוא. האחד, שבניתו החלה ב-1957, הוא מזורי תין לנמל סקירה בתוניסיה, וביכולתו להעביר כ-800.000 טון נפט גלמי בחודש. השני הוא — האידי-אל-חמארה-בוגי — המקשר את שדה ח'אסי-מסעוד לנמל בוגי שבחוף הים-התיכון הסמוך לקביליה. צינור זה החל פועל ב-1959. לפני זמן קצר חתמה אלג'יריה על הסכם עם חברה בריטית לפיו יוקם צינור-נפט שלישי — שיגיע לנמל אַרוב שבצפון-מערב אלג'יריה. התכנית היא לפתח ליד אַרוב תעשייה פטרו-כימית.

לאחר שיצאו הצרפתים מאלג'יריה, מצאו את עצמם מנהיגיה ללא כוח-אדם מתאים בתחומי המנהל, החקלאות, התעשייה, הרפואה, ההוראה ושאר תחומים הדורשים ידע מקצועי. רוב התושבים האירופיים נטשו את אלג'יריה וכיום נשארו בה פחות מ-100.000 מאלה — בתוך הסך-הכלל של 12 מיליון תושבים, שרובם ערבים-ברברים ומיעוטם ברברים טהורים. מלחמת השחרור יצרה בעיות מיוחדות שהיה צורך לפתור, כגון שיקום יתומים ואלמנות, שיקום כפרים שכלכלתם נפגעה ובנינים מחדש והתקנתם של מתקנים ציבוריים חיוניים.

בעיות אלה לא היו האלג'ירים מסוגלים לפתור בכוחות עצמם, ומיד לאחר קבלת העצמאות נזקקו לסיוע מן החוץ. צרפת העניקה לאלג'יריה תמיכה של כ-2 מיליון דולר ליום עד סוף שנת 1962 ובשנת 1963 הגישה כ-400 מיליון דולר בסיוע ישיר.

פתרון בעית החקלאות הנה בעיה חמורה, ועד כה לא הצליחו האלג'ירים לפעול הרבה בתחום זה. כ-75% מתושבי הארץ הם חקלאים, המעבדים את האדמה בשיטות ארכאיות ובמש"ט-רבעלות מסורתית (המיוסד — כבא"י בשעתה — על שיטת ה"מושאע": פיצול אי-סופי של אדמות-משפחה בין כל הבנים-היורשים — והחזקה "מחזורית", לפי "רוטציה", בחלקות השונות). האדמות המעובדות שבאלג'יריה מסוגלות להזין רק כ-2-3 מיליון תושבים — עובדה שבגללה תלוי מזונה של המדינה במקורות-חוץ. ב-1963 קיבלה מארצות-הברית עודפי-מזון וסיוע כלכלי אחר בסכום של 94.6 מיליון דולר. נסיונות הסוציאליזציה שהעבירו אדמות לבעלות שיתופית ולניהול קולקטיבי (כשנה לאחר מתן העצמאות נמצא בניהול קולקטיבי כרבע האדמה — כ-1.6 מיליון הקטארים מאדמות התושבים האירופים — מתוך השטח הכולל של כ-6.7 מיליון הקטאר אדמה מעובדת באלג'יריה) לא הביאו לכל פתרון, רק הוכיחו כי אורח-הניהול החדש אינו מתבצע ביעילות.

בתחום התעשייתי אין המצב טוב יותר. למרות תכניות-פיתוח גדולות שב"תכנית קונסטאנטין", עליה הוכרו עוד על-ידי דה-גול ב-1959, טרם הושג הרבה; כיום מנסה אלג'יריה לפתח תעשייה על-ידי משיכת הון פרטי זר, בעיקר מצרפת, ובאמצעות מענקים מארצות המערב ומן הגוש-המזרחי. הלאמת אדמות פרטיות, מפעלי-תעשייה ועסקים אחרים במסגרת המדיניות הסוציאליסטית, הוכיחה כי אין לאלג'יריה

רוב הנפט האלגירי נמצא בידי חברות צרפתיות; מיעוט — בידי חברות אמריקאיות, בריטיות ואיטלקיות. הצרפתים הבי טיחו לעצמם בהסכמי אויזן וזכויות יתר בחיפוש נפט ובני צולו. אולם השלטונות האלגיריים טוענים כי החברות הזרות מנצלות את הנפט והגז של הסהרה להפקת רווחים עצומים, בעוד שחלקה של אלגיריה ברוחחים קטן. לכן רוצה אלגיריה לפקח על פעולות החברות הזרות, לבדוק את ספריהן ולקבל דוחות שוטפים על מצבן. האלגירים אף דורשים כי החברות תשקענה את רווחיהן בתוך אלגיריה. ההסכם שנחתם לאחרונה נה בין ממשלת אלגיריה לחברה בריטית להקמת צינור-נפט שלישי הביא למחאות מצד ממשלת צרפת, הטוענת לזכות קדימה בניצול נפט הסהרה ובשיווקו. עתה מתנהלים בין שני הצדדים דיונים לשוב הסכסוך ולקביעת מדיניות נפט מוסכמת. ממשלת צרפת ומדינות מערב-אירופה האחרות מעניקות לנפט האלגירי תשומת-לב רבה, וזאת הן משום היותו קרוב אליהן, דבר המקל על שיווקו ומוזילו, הן על שום איכותו הגבוהה והן למען הפחתת תלותן בנפט המזרח-תיכוני.

מרוקו

המשטר. מראשית עצמאותה ניצב השלטון המרוקאי בפני בעיה שלא נפתרה עד היום — והיא הנסיון להפיכת המונרכיה האבסולוטית למונרכיה קונסטיטוציונית.

מוחמד ה-V, מלכה הראשון של מרוקו, היה בעל סמכויות אבסולוטיות כאשר השיגה זו את עצמאותה. אולם בשאיפתו ליצור מונרכיה קונסטיטוציונית החליט להביא בהדרגה לבחירת פרלמנט בן שני בתים. כשלב-מעבר ראשון מינה פרלמנט שלתוכו הוכנסו 10 נציגים ממפלגת ה"אסתקלאל" (שהיתה קרובה מית" ומ"מפלגת-העצמאות-הדמוקרטית") (שהיתה קרובה יחסית לצרפתים ותביעותיה היו מתונות יותר) — בעלות אופי כללי-ליברלי. כן תמכה מפלגה זו בדמוקרטיזציה של השלטון במרוקו. נוסף על כך ציווה על עריכת בחירות למוסדות-שלטון מקומיים.

לאחר מותו של מוחמד ה-V, בראשית 1961 המשיך בנו, המלך חסן ה-III, בפעולות אביו שכוונו להביא לדמוקרטיזציה של החיים הפוליטיים במרוקו. במאי 1963 התקיימו הבחירות הראשונות לשני הבתים של הפרלמנט. השתתפו בהן שלוש מפלגות: ה"אסתקלאל" (שקיצוניות דרישותיה ל"מרוקו הגדולה", קרי סיפוח האזורים הספרדיים ומאוריטניה, ונטיותיה הפאן-ערביות, החלו מפרידות בינה לבין המלך); מפלגת "הכוחות העממיים" (מפלגה שמאלית בעלת תכנית סוציאלית נרחבת, שמנהיגיה פרשו מה"אסתקלאל" ב-1959 ושעלייתה לשלטון היתה עשויה להביא לביטול המלוכה); וחזית להגנת המוסדות החוקתיים" (מפלגה הקרובה למלך, נוסדה במרס 1963). בבית העליון זכתה המפלגה הקרובה למלך ברוב; ואילו בבית-החתון זכתה למחצית המקומות — והמחצית השנייה התחלקה בין שתי המפלגות האחרות ובין מספר צירים בלתי-תלויים.

מפלגת המלך הצליחה להקים ממשלה; כי חילוקי-הדעות והיריבות שבין שתי המפלגות האחרות, אשר נשארו באופי-זיניה, מנעו מהן להרכיב ממשלה משלהן. מפלגות האופוזי-

• עם העצמאות, הוחלף התואר "סולטן" בתואר "מלך".

ציה האשימו את מפלגת המלך בזיוף הבחירות, שלדעתן לא היו דמוקרטיות.

ביולי 1963 נערכו בחירות מקומיות, אשר במהלכן נעשה ניסיון להתנקש בחיי המלך. אשמים בנסיון זה הוכרו אנשי "מפלגת הכוחות העממיים" השמאלית. 102 מהם הועמדו למשפט, שנמשך חודשים מספר ונסתיים זה לא מכבר. אחדים מן הנאשמים נדונו למוות; עתה מונחת לפני המלך בקשה לחון אותם. להחלטת המלך תהיה חשיבות רבה לעתיד משטרו, שכן דחית הבקשה עלולה להביא למהומות נגד השלטון מצד חברי מפלגת הנידונים, אנשי האיגודים המקצועיים הקרובים למפלגה זו ואף מצד אנשי ה"אסתקלאל".

הרקע לנסיון הקשר של יולי 1963 הוא בכשלון הנסיון הדמוקרטי במרוקו. המפלגות הוקמו סביב מספר אישים בלבד, ללא שרשים בציבור הרחב, החסר כל חינוך לדמוקרטיה; ובתוך כל מפלגה קיימת יריבות אישית בין המנהיגים.

לאחרונה מתהלכות שמועות על שינויים בממשלת מרוקו, ואפשרות של קואליציה בין מפלגת המלך ומפלגות האופוזיציה. ביומת המלך הוקמה בשבועות האחרונים מפלגה חדשה (המפלגה הסוציאליסטית-דמוקרטית), שהיא פלג של מפלגת המלך הנוכחית. הגורם להקמת המפלגה החדשה הוא החרפת הניגודים שעל רקע אישי בין מנהיגיה של מפלגת המלך; ויתכן כי המלך ראה בכך גם הזדמנות להקמת ארגון פוליטי נוסף, אשר ייטיב, אולי, לשמש כנקודת-מוצא לליכוד-כוחות רחב יותר. הוא מקוה כי ארגון זה יתרכז סביב תכנית סוציאלית מתקדמת, אך לא קיצונית, אשר תהלוס את מגמתו-הוא. תהא אשר תהא תוצאת השינויים האפשריים בקרוב במערך המפלגות ובהרכב הממשלה המרוקאית, ברור כי מרוקו עדיין רחוקה מדמוקרטיה מערבית בנוסח המוכר לנו. דמוקרטיה מחייבת חינוך ההמונים; שיתופם במנגנון החיים הפוליטיים ברמות השונות, ותנאים כלכליים יציבים ומבוססים על רמת מחיה מינימלית הוגנת. את כל אלה חסרה מרוקו. המלך נשאר הדמות המרכזית בשלטון; ואין כיום כל גורם אחר המסוגל לתפוס את מקומו ללא זעזועים רציניים במדינה — פרט, אולי, לצבא, הנאמן עתה למלך.

בעיות כלכלה ואוכלוסיה. בעיותיה הכלכליות של מרוקו מעיקות עליה מרגע היותה עצמאית ועד היום. יציאת הצרפתים העמידה אותה במצב קשה; שכן לא היה באוכלוסיתה הפורטנציאל הדרוש כדי למלא את החסר בכוח-אדם מאומן. אחוז האנלפבטים מגיע ל-87; ולמרות מאמצי השלטון לקדם את החינוך, בעזרת אלפי מורים צרפתיים, לומדים רק כ-11 אחוז מכלל האוכלוסיה.

המיעוט הברברי מהווה כ-35% מהאוכלוסיה ומקום מושבו העיקרי בהרי האטלס. למרות שהשפה הברברית נשארה שפתם, השתלבו שבטי הברברים באוכלוסית מרוקו ואינם מהווים עוד כל קשיים לשלטון המרכזי.

חלק אחר של אוכלוסית מרוקו הנם יושבי הערים. כאן האוכלוסיה מעורבת, ומורכבת מפרולטריון עירוני, פקידים ואנשי העילית החברתית.

חלק שלישי של האוכלוסיה יושב באזורי המדבר, והשלטון המרכזי עושה מאמצים לשלבו בחיי המדינה.

מתוך כ-13 מיליון התושבים חיים כ-75% על החקלאות ומגדלים בעיקר תבואה בשיטות פרימיטיביות. פרט לתבואה,

דסטור" סניפים בכל מחוזות המדינה וכן איגוד מקצועי, ארגוני-נוער, ארגוני נשים וארגוני סטודנטים משלה. הכלכלה אוכלוסית תוניסיה, בת 4 מיליון התושבים, מתרבה בשיעור של למעלה משני אחוז לשנה; ועובדה זו מהווה בעיה רצינית, שכן אין לארץ אוצרות טבעיים שיאפשרו לכלכל אוכלוסיה הגדלה בקצב כזה. כשלושה-רבעים מהאוכלוסיה חיים על החקלאות (בעיקר גידולי חיטה, שעורה וזיתים וגפנים). למרות מאמצי השלטונות בתחום החינוך — 80 אחוז מן האוכלוסיה עודם אנלפבתיים.

בדומה לשתי מדינות המגרב האחרות, זקוקה גם תוניסיה לתמיכה מן החוץ. ארצות-הברית העניקו לה בשנת-הכספים האחרונה עודפי מזון ועזרה כלכלית בסך של כ-350 מיליון דולר; ואילו צרפת העניקה סכום של 20 מיליון דולר כסיוע ישיר וסכום גדול יותר — כסיוע עקיף.

במסגרת מאמציו לפתור את בעיות החקלאות הלאים בורגיבה, במאי השנה, את אדמות הזרים (ברובם — צרפתים שמספרם עדיין מגיע ל-65,000), דבר שגרם לסכסוך מחדש בינו לבין צרפת ובעד בודאי, במקצת גם מהרגשת הצורך להפגין כי גם למשטר התוניסאי חלק במלחמה בגילויי ה"ניאוקולוניאליזם". תגובת צרפת היתה הפסקת סיועה הכלכלי לתוניסיה. במסגרת מאמציו לפתור את בעיות ארצו מנהל בורגיבה מערכה נגד מנהגי דת האיסלאם, המפריעים בפיתוח מדינה מודרנית. כך, מתנגד הוא לצום-רמדאן ומנהל תעמולה לצמ"צום הילודה.

בדומה למדינות המגרב האחרות סובב המשטר בתוניסיה סביב אישיות המנהיג. אם כי אפשר להאמין ברצונו הכן של בורגיבה לפתור את בעיות ארצו ולהפכה למדינה מתקדמת, עדיין רחוקה תוניסיה מלהשיג מטרה זו.

הנשיא בורגיבה ועבד-א-נאצר



מהווה ענף ההדרים סעיף חשוב בכלכלת המדינה. בחדשי נובמבר-דצמבר 1963 יצאה מרוקו הדרים בסכום של 192 מיליון דרהאם (פרנק צרפתי). זהו סכום נכבד מכלל היצוא המרוקאי.

השלטון הכיר בצורך ברפורמה אגררית, ותכניות לכך קיימות מיום עצמאות המדינה, אך עד כה טרם בוצע דבר — עקב שמרנות המלך, ועקב היעדר ממשלה מרכזית חזקה ויציבה די-צורכה לביצוע התכניות וכמובן עקב חילוקי דיעות בין המפלגות לגבי אופי הרפורמה והלחץ מצד איגוד בעלי האדמות, המתנגד לשינויים במשטר הבעלות. אף שהשלטון המרכזי שלח לכפרים מומחים לחקלאות, ציוד וזרעים, טרם הצליח להחקלאות החדשה לחדור לשדות הפלאחים הנבערים-מדעת.

התעשייה אינה מפותחת דיה. קיימות תעשיות המבוססות על חומרי גלם מקומיים — כשימורי-בשר, עורות, חומרי-בנין; תעשיות הזקוקות לחומרי-גלם מיובאים כמעט ואינן קיימות.

האוצרות הטבעיים במרוקו דלים יחסית — בעיקר מצויים בה פוספטים — המהווים חלק נכבד מהיצוא; כן נמצא ברזל, מנגן ועוד מתכות.

לקיום כלכלתה תלויה מרוקו בתמיכה מן החוץ, המוגשת לה על-ידי צרפת וארצות-הברית. כלל העזרה הכלכלית האמריקאית בשנת-הכספים 1963/64 הגיע ל-411 מיליון דולר (כולל עודפי-מזון); בעוד שהתמיכה הצרפתית הגיעה ל-40 מיליון דולר. לקראת שנת-התקציב החדשה פנתה מרוקו לצרפת ולארצות-הברית בבקשה לעזור לה בכיסוי גרעונה העצום, המגיע לכמחצית התקציב.

נראה כי הצורך לבנות כלכלה בריאה — הוא הבעיה מספר אחת של מרוקו; ועדיין קשה לראות כיצד ישכילו מנהיגיה להתעלות מעל לסכסוכים האישיים הנוכחיים ולנסות לתקן את המצב במאמץ משותף.

תוניסיה

המשטר, המשטר התוניסאי מבוסס כיום על אישיותו של נשיא הרפובליקה, חביב בורגיבה, אשר סילק (בשנת 1956) את המונארכיה של ה"באיים", סמכויותיו רחבות, ולרשותו שרים המתמנים ומפוטרים על ידו. תורתו, הידועה בשם "בורגיביזם", שמה דגש בפרגמטיזם, ברציונליזם ובטקטיקה גמישה.

דוגמה לכך כיצד מנהל בורגיבה את מדיניותו ניתנה בתקופת הידועה סביב בסיס ביזרטה ב-1961. הבסיס שעדיין הוחזק בידי כוחות צרפתיים — הותקף על-ידי כוחות תוניסאים לאחר שממשלת תוניס השמיעה תביעה חריפה לפינוי בורגיבה התכנן, כנראה, להוכיח בהתקפה זו כי הוא נלחם ב"ניאוקולוניאליזם", ורצה להשיג יוקרה פוליטית על-ידי עצם ההתקפה (אף שתוצאותיה הצבאיות-בלבד, היו, כידוע, עגומות). במדינה מותרת מפלגה אחת בלבד — מפלגת ה"ניאורדסותור" של בורגיבה, אשר הגוף המרכזי שלה הוא "ועדה מרכזית" בת 30 חברים, שהלקם אנשי-אמונו של בורגיבה והעוזרים על ידו בקביעת מדיניותו. באסיפה הלאומית בת 90 המושבים יושבים חברי מפלגת ה"ניאורדסותור" בלבד; לנשיא זכות וטו על הצעות-החוקים של חבריה. למפלגת ה"ניאור-

המשותף והמכביל בין ארצות המגרב

מאז השגת עצמאותן של מרוקו ותוניסיה לא נדם במגרב רעיון האיחוד למדינה אחת; בענין זה מגלה בורגיבה עירות ופעילות. אולם, על אף הפגישות, הנאומים והמאמרים הרבים בקשר לכך, יתכן לראות בו — ברעיון — יותר משום מיתוס פוליטי מאשר תכנית מעשית; כי הניגודים בין שלוש המדינות עודם רבים, ומהיום מכשול בדרך לאיחוד.

התופעות המעוררות איחוד הן אלה:

● שלוש המדינות עודן קשורות לצרפת ותלויות בה במידה רבה. איחוד ביניהן יאפשר ניצול יותר רציונלי של התמיכה הצרפתית בתחומים השונים.

● שלוש המדינות היו נחשלות מבחינה כלכלית, ומצרכי הייצוא שלהן מתחרים אלה באלה, מעצם היותם מוצרים חקלאיים דומים. איחוד ביניהן יאפשר ניצול משותף ויעיל של אוצרות הסהרה, קביעת תעריפים משותפים, מדיניות ייצוא אחידה ויעול הייצור. תיתכן אזי, התקשרות עם השוק המשותף האירופי, המעוניין לקיים מו"מ בנושא זה עם מגרב מאוחד — ולא עם שלוש מדינות נפרדות. צירוף אוכלוסיות שלוש המדינות יגדיל את שוק הצרכנים ויקדם את החקלאות — וביחוד את התעשייה — בהתפתחותן.

● הברברים היושבים בכל אחת מארצות אלו עשויים לתרום באיחוד — אשר יאחד ממילא את בני גזעם, ויגדיל עקב כך את משקלם המדיני.

הגורמים המכבידים על איחוד הם:

● המשטרים השונים זה מזה. במרוקו המשטר מלוכני; באלג'יריה — מהפכני; ואילו בתוניסיה — בורגני, בעל מנהיג כריזמטי. קשה לראות כיצד תפיסות שונות אלה תוכלנה למצוא בסיס משותף במדינה מאוחדת. נוסף לכך, חוששות מרוקו ותוניסיה מן המשטר האלג'ירי המהפכני, שאינו מגלה אהדה למשטריהן ושואף למנהיגות באיזור כולו.

● בעית הגבולות — ואוצרות הטבע. מרוקו ותוניסיה טוענות כי צרפת קיפחה אותן בקביעת גבולותיהן, והעניקה לאלג'יריה את הסהרה כולה. על אוצרות הנפט, הגז, הברזל והנחושת שבה, בעוד שלהן אוצרות טבעיים מעטים בלבד. על רקע זה — בשילוב עם גורמי יריבות מדינית בין מדינות המגרב — פרץ הסכסוך המזוין בגבול אלג'יריה-מרוקו — באוקטובר 1963. המרוקאים רוצים לספח מספר נקודות גבול בצפון-מערב הסהרה, שלדבריהם היו שייכות להם עוד מתקופה קדומה. למרות ששני הצדדים חתמו על הסכם להסדר הסכסוך, לא נפתרה עדיין הבעיה, וודאי עוד תוסיף ותתעורר. אלג'יריה אינה מעוניינת בשותפות בניצול אוצרות הסהרה ומתנגדת לכל שינוי גבול, או איחוד, בו תזכינה שכנותיה לרנח מאוצרות אלה על חשבונה. מגמות ההתפתחות האחרות נות ביחסי שלוש המדינות — דומה כי הן בכיוון של התקרבות בין אלג'יריה ותוניסיה, והתרחקות ממרוקו, שתי המדינות הגיעו להסכמים בדבר הספקת חשמל (אשר מתכננים את ייצורו במרכזי הגז הטבעי) ושל גז מהסהרה לתוניסיה. כן החליטו מדינות אלו על הידוק שיתוף הפעולה הכלכלי ביניהן. בורגיבה עשוי, כנראה, לבקר בקרוב באלג'יריה. מלך מרוקו, המעוניין, כנראה להתקרב לשתי המדינות, האחרות, יזום עמן שיתוף לשם חתימת הסכמי שיתוף פעולה

בתחומים שונים; הוא הודיע על כוונתו לבקר בתוניסיה באוקטובר הקרוב.

כל התקרבות או התרחקות בין מדינות המגרב היא לעת-עתה זמנית וסיבותיה טקטיות בלבד. בתנאים הנוכחיים אין לצפות בעתיד הקרוב להתקרבות-אמת בין השלוש, שתביא לאיחודן.

מעמד מדינות המגרב בעולם הערבי

יש להבדיל בין אלג'יריה לבין מרוקו ותוניסיה ביחסיהן עם העולם הערבי ומעמדם בו, אם כי שלושן רואות עצמן כמדינות ערביות-מוסלמיות.

קשרי אלג'יריה עם העולם הערבי, ובעיקר עם מצרים, החלו בתקופת המאבק נגד הצרפתים, כשמצרים שימשה מקום מושבה של הנהגת הפ.ל.ב. בשנים הראשונות למרד, ומרכז להספקת נשק וספי למורדים. עם קבלת עצמאותה מיהרה אלג'יריה להצטרף לליגה הערבית, והחלה לוקחת חלק פעיל בפעולות ארגוני-המשנה של זו, בשמשה פעמים מספר מקום כינוס לעודות שונות של הליגה וללשכות החרם נגד ישראל. יחסיה טובים במיוחד עם מצרים — אשר תרמה למדינה האלג'ירית החדשה, עם הקמתה, מנסינות-היא בתחומי המנהל, הכלכלה והטכניקה, וממשיכה לשתף עמה פעולה בתחומים שונים. ב"ועידת הפסגה" הערבית (ינואר 1964) ולאחריה, תפסה אלג'יריה מקום בולט בעולם הערבי, תוך שמירה על נייטרליות מסוימת בין הגושים הנאבקים ביניהם בתוכו. בן-בלה הצטרף לשופרות התעמולה האנטי-ישראלית של מדינות ערב ומנצל כל הזדמנות להזכיר את בעית פליטי-א"י, "בעית פלשתינ" והיות ישראל "בסיס אימפריאליסטי" במזרח-התיכון.

מרוקו ותוניסיה הצטרפו לליגה הערבית שנים אחדות לאחר קבלת עצמאותן. יחסיהן עם מצרים מתוחים לעתים קרובות. בורגיבה האשים פעמיים את עבד-א-נאצר בארגון התנקשויות בחייו (ב-1958 וב-1962), והוא חושש ממנו אף כיום, למרות שיפור היחסים בין השניים מאז "ועידת הפסגה" הערבית.

גם חסאן מלך מרוקו האשים את עבד-א-נאצר בנקיטת עמדה עוינת נגדו, עקב עזרתו הצבאית לאלג'יריה בעת "סכסוך הגבול הנ"ל עם מרוקו. תוצאת הדבר היתה החזרת שגרירי שתי המדינות — וגירוש מורים מצריים שעסקו בהוראה

מנהיגי המגרב בין שאר מנהיגי ערב





חרוש ציבור ובן בלה בליכוד האדומה

יחוד יוגוסלביה וקובה. אף עם סין מקיימת אלג'יריה קשרים, ובספטמבר הקרוב עומד בן בלה לבקר שם. דוגמת ה"ניטרליות החיובי" של עבד-אנאצר מנסה בן בלה להשיג תמיכה מכסימלית משני הגושים; ועל רקע זה יש לראות גם את התקרבותו הנוכחית לברית-המועצות.

המגרב - ומערך-ההגנה האירופי

לאחרונה פינתה צרפת את רוב בסיסה ואת יחידותיה הצבאיות מארצות המגרב. בדצמבר 1963 פונה בסיס ביורטה בתוניסיה, אשר היה הבסיס הצרפתי האחרון בארץ זו. ביוני השנה פונה, לפני המועד שבהסכם, רוב הצבא הצרפתי מאלג'יריה, ונותרו בה רק הבסיסים לצרכים מיוחדים, זה שבמרס-אל-כביר (הימי והאמפיבי) ובסהרה (לצרכי ניסויים אטומיים וטילים) — אשר יפנו אף הם, קרוב לדאי, לפני המועד שנקבע בהסכמי אויאן. בשנת 1963 פונו הבסיסים האמריקאיים ממרוקו — אשר יסוד קיומם היה בהסכמים שנחתמו בין ארצות-הברית וצרפת.

פינוי הבסיסים מוכיח כי הללו אינם עוד בגדר בסיסים אסטרטגיים לגבי המערב; ונראה שהמטרה העיקרית היא במניעת מדינות צפון-אפריקה מלהפוך לבסיסים של גורמים אחרים, העלולים לאיים על אירופה בשערה הדרומי.

מדינות המגרב, המתלבטות בבעיות רבות, צפויות ודאי בעתיד הלא-רחוק לתמורות אשר תקבענה את אופיו של האיזור למשך תקופה ארוכה למדי. מצד אחד ניצבת אלג'יריה, בעלת היומרות המהפכניות והרצון להשתלט על שתי שכנותיה; ואילו מולה ניצבות מרוקו ממערב ותוניסיה ממזרח, החוששות מפניה. שתי מדינות אלו ייתכן שתרכינה ותצלחנה למצוא את הדרך לגשר בינן לבין אלג'יריה, על ידי הידברות ושיתוף פעולה; אולם תיתכן גם אפשרות חריגה יותר — התנגשות בין השלוש והכרעות בכוח.

במרוקו. במרס ש"ז הוחזרו היחסים הדיפלומטיים לתקינותם, אך מרוקו עודה חושדת בכונותיו של עבד-אנאצר. כמרוקו כן גם תוניסיה רואה בדאגה את התקרבותה הרבה של אלג'יריה לעולם הערבי, וביתוד אל עבד-אנאצר, ושתיהן הן שואפות להרחיקה מהשפעה זו.

מיקומן הגיאוגרפי של מדינות המגרב, קשריהן המיוחדים עם צרפת והתקופה הקצרה-יחסית של היותן מדינות עצמאיות קובעים, במידה רבה, את מעמדן בעולם הערבי.

ההשפעה הצרפתית על תושבי המגרב

תקופת שלטונה של צרפת בארצות המגרב עדיין מורגשת היטב בתחומי המנהל, החינוך והכלכלה, למרות פעולות הערביזציה של השלטונות. מבנה משרדי הממשלה דומה למבנה הצרפתי, שיטות השיפוט ומערכת החינוך עודן צרפתיות ברובן.

נוסף למשקע שהשאירו הצרפתים מתקופת הכיבוש, עדיין נמצאים בשלוש הארצות מורים ויועצים צרפתיים, והשפעתם רבה. ללא מורים צרפתיים לא יוכלו בתי-הספר לפעול; וללא נוכחות אנשי מנהל ובעלי-מקצוע צרפתיים ישותקו מנגנוני המדינות ומערכות הכלכלה שלהן.

רוב המנהיגים הפוליטיים ואנשי-העילית במדינות המגרב מדברים צרפתית כשפה ראשונה, העתונות המקומית, מופיעה ברובה בשפה הצרפתית, וכך גם העתונות הזרה, המיובאת; חלק גדול משידורי הרדיו מתנהל בצרפתית.

עם כל ההשפעה הצרפתית על השלטון ועל העיר הצפון-אפריקאית, כמעט ולא חדרה השפעה זו לכפרים, בהם חיים עדיין פלאחים בבערות, מעבדים את אדמותיהם בשיטה פרימיטיבית ומקיימים את מסורותיהם העתיקות המהוות תערוכת של מנהגים ברבריים וערביים. במידה שקיים בכפרים חינוך כלשהו, אופיו העיקרי הוא מוסלמי. לראשי הדת של הכפרים ולשופטים הדתיים, עדיין נודעת השפעה רבה; והשלטון המרכזי רואה לרוב צורך להשאירם בתפקידיהם. האוכלוסיה החקלאית, שהנה רוב בשלוש הארצות אינה שונה בהרבה מזו של יתר ארצות המזרח-התיכון — הן במשטר הקרקעי, הן בשיטות העיבוד והן במבנה החברתי שלה.

אין להפריז במדת חידרתה של התרבות הצרפתית אף לשכבות העליונות בעיר; ומותר לראותה כשטחית בלבד, שכן, על-פירוב, לא נספגה זו בצורה יסודית על-ידי העילית החברתית והפוליטית, אשר שורשיה נשארו מעורים בתרבות הצפון-אפריקאית ובתרבות המזרח-תיכונית.

מידת ההשפעה הסובייטית - וסיכוייה

יש להבדיל בין יחסי ברית-המועצות ואלג'יריה לבין יחסיה של הראשונה עם שתי מדינות-המגרב האחרות. בעוד שיחסיה עם אלג'יריה מתהדקים לאחרונה, אין הדבר כן ביחס לשתיים האחרות, הידועות כפרו-מערביות.

במאי 1964 ביקר בן בלה בברית-המועצות וחתם על הסכמים לסיוע סובייטי בתחומי הכלכלה, ההדרכה והעזרה הטכנית. מסגרות השליטה המפלגתית-הטוטליטרית באלג'יריה מקבילות במידה מסוימת לאלו של ברית-המועצות; במדיניותה, השואפת להיות סוציאליסטית, מנסה היא כנראה ללמוד לא מעט מרוסיה. אולם פרט לברית-המועצות שימשו אף מדינות אחרות מן הגוש הקומוניסטי כדוגמה לאלג'יריה — וב-